

ФРАЗЕОЛОГІЗМ ЯК ЗАСІБ ВЕРБАЛІЗАЦІЇ КОНЦЕПТУ "НЕГАТИВНА ОЦІНКА" У СУЧАСНІЙ ІСПАНСЬКІЙ ЛЕКСИКОГРАФІЇ

У статті розглянуто фразеологічні одиниці згідно з їх класичною класифікацією. Досліджено особливості вербалізації концепту "негативна оцінка" на основі фразеології у сучасній іспанській лексикографії. Виявлено, що одиниці фразеосемантичного поля "негативна оцінка" в іспанській мові синонімічні між собою у межах відповідного семантичного поля.

Пріоритет антропоцентричного підходу у сучасній лінгвістиці обумовив нове розуміння онтологічного статусу фразеологізму та необхідність його вивчення з когнітивних позицій у лексикографії. Відмінною рисою когнітивної фразеології є динамічний підхід до фразеологічного значення: під ним розуміється не просто стабільна структура ієрархічно упорядкованих сем, а єдність, що формується у свідомості людей в процесі комунікації та пізнання дійсності.

Фразеологізм розглядається в роботі як особливий спосіб мовної концептуалізації знань про світ та оцінки окремих його частин.

Актуальність дослідження визначається важливістю для сучасної лінгвістики системного знання про когнітивні принципи фразоутворення, розуміння ролі оцінки у цьому процесі, уявлення про зв'язки фразеологічної номінації з діяльністю людей, необхідністю розробки на цій основі несуперечливої концепції фразеологічного значення.

Об'єктом вивчення в роботі виступають фразеологізми іспанської мови, які виконують функцію засобів вербалізації концепту "негативна оцінка".

Мета нашого дослідження: розглянути фразеологічні одиниці згідно з їх класичною класифікацією, а саме їх розподіл на фразеологічні єдності, фразеологічні зрощення та фразеологічні сполучення, та дослідити, яку з цих груп складають одиниці, що належать до фразеосемантичного поля "негативна оцінка".

Оцінка – один із важливіших процесів пізнавальної активності людини, що полягає в усвідомленні отриманої інформації, що призводить до утворення концептів, концептуальних структур і всієї концептуальної системи в мозку людини. У процесі категоризації аспект оцінки присутній постійно, оскільки, відображаючи світ у своїй свідомості, людина вносить у цей процес частку свого "Я". У зв'язку з цим, ціннісний аспект, упорядкована численність оцінних суджень, які відображають ціннісні орієнтації індивідуума і соціума, специфічні риси національного менталітету виступають важливою складовою мовної картини світу.

Під фразеологізмом в роботі розуміється стійке надсловне утворення, що характеризується семантичною неподільністю, цілісністю номінації, яке відтворюється у вигляді готової мовленнєвої одиниці. Бувши мовним знаком, фразеологічна одиниця є "хранителем" знань соціума про світ та розглядається як носій інформації, особлива структура знання.

Фразеологічні одиниці служать найбільш ефективним засобом вираження ставлення людини до навколишньої дійсності. Це ставлення активної взаємодії з навколишнім світом, це прагнення пристосувати світ до своїх потреб, це цілеспрямоване перебудування світу відповідно до своїх ціннісних уявлень.

У сучасному фразеологічному словнику, як і в усьому фразеологічному складі іспанської мови, проявляється неповторна його природня риса – опосередковано, образно, а відповідно, й експресивно позначати властивості соціально-психологічного життя людини, а також давати цим властивостям ситуативно значущу позитивну або негативну оцінку.

Як свідчать численні дослідження в галузі фразеологічної семантики (В. Г. Гак, В. П. Жуков, А. В. Кунін та ін.), більша частина фразеологічних одиниць іспанської мови означає позитивну або негативну оцінку номінуючого фрагменту дійсності потенційним суб'єктом мовлення. Варто відзначити, що, на думку дослідників фразеологічних одиниць, що містять у своєму значенні позитивну оцінку номінуючого фрагменту дійсності значно менше, ніж фразеологічних одиниць з негативною оцінкою; це пов'язано з ціннісними уявленнями носіїв іспанської мови про реальну дійсність.

Фразеологічні одиниці зберігають та транслюють від покоління до покоління знання про відпрацьовану у суспільстві систему звичаїв, традицій, законів та буденних уявлень про світ. Все це дозволяє вченим говорити про фразеологічні одиниці як засоби вербалізації тих чи інших концептів [1: 101].

На думку В. І. Шаховського, емоції як форма переживання людиною певного ціннісного ставлення до явищ дійсності, що позначаються у семантиці фразеологічного знака, несуть інформацію про стан внутрішнього Я потенційного суб'єкту мовця, його свідомості, психіки [2: 85].

З урахуванням синонімічного угруповування ми виділяємо наступні основні мікрополя фразеосемантичного поля "негативні емоції": "Бентеження (сором, скованість)", "Обурення (дратування, гнів, досада)", "Ненависть (ворожість)", "Неповага (зневажання, нехтування)", "Образа", "Злість (ярість, шаленство)", "Незадоволеність", "Страждання (горе, печаль, поганій настрій)", "Відчай (збентеження, паніка)", "Страх (ужас, переляк)", "Розчарування" [3].

На сьогодні існує велика кількість класифікацій фразеологічних одиниць, що пояснюється різноманітними підходами до їх аналізу. Найбільш популярна класифікація була запропонована академіком В. В. Виноградовим, згідно з якою виділяються три типи фразеологічних зворотів: зрощення, єдності, сполучення [4: 122].

Фразеологічні зрощення, або ідіоми – це невмотивовані одиниці, які виступають як еквіваленти слів. Головною ознакою фразеологічних зрощень є те, що зміст цілого виразу не витікає із значення компонентів. В якості ілюстрації можна навести наступні приклади з іспанської мови: *cortar un traje* – сварити кого-небудь; *tirarse los bonetes* – злісно сперечатися.

Фразеологічні єдності – це мотивовані одиниці з єдиним цілісним значенням, що виникає під час злиття значень лексичних компонентів. Фразеологічні єдності припускають розширення компонентів шляхом підмінного "пакувального матеріалу" та виступають як потенційні еквіваленти слів. Наприклад: *coger uno una rabieta* – розсердитися, *tirarse a lastapias* – лізти на стіну від ярості, болю.

Фразеологічні сполучення – це звороти, в яких в одного з компонентів фразеологічно пов'язане значення проявляється лише у зв'язку із суворо визначеним колом понять та їх словесних визначень. Наприклад: *bramar como un tigre* – ричати від злості, *como tomates* – почервонівший.

Дослідження дало наступні **результати**: згідно із семантичною класифікацією В. В. Виноградова, більшу кількість одиниць, що належать до фразеосемантичного поля "негативна оцінка" в іспанській мові, представляють фразеологічні єдності.

У ході дослідження було виявлено, що, згідно із структурною класифікацією А. І. Смирницького, в іспанській мові практично відсутні дієслівно-адвербіальні одновершинні фразеологічні одиниці. Найбільш численними є дієслівно-субстантивні двовершинні фразеологічні одиниці.

Багатозначність фразеологічних одиниць залежить не тільки від контекстуальних та ситуативних умов вживання фразеологізму, але й від граматичної обумовленості, від керування. Наприклад, фразеологізм *tener en el alma*, вживаючись з прямим додатком істоти (*a alguna persona*), означає "боліти душею за кого-небудь, співчувати", а з додатком неістоти має значення "мати що-небудь на своєму сумлінні".

Іспанській дієслівний фразеологізм *ganar la palma* в якості неперехідного звороту має зміст "прийти першим в означене місце", а при непрямій перехідності значить "одержати верх над ким-небудь, випередити кого-небудь". *Hacerse carne* при суб'єкті дії неістоти проявляє своє основне значення "втїлитися у життя, здійснитися", а при суб'єкті дії істоти – переносне значення "мучатися, роз'ятрювати себе" та ін.

У фразеологізмів семантичного поля "негативна оцінка" відмічаються порівняно рідкі випадки омонімічних зв'язків. Мова не йде про омонімію вільного словосполучення та його фразеологічного двійника. Співзвуччя фразеологізму та генетично пов'язаного з ним вільного словосполучення – явище міжрівневе: фразеологізм – це лексична одиниця, а сполучення – одиниця синтаксична. Але якщо вважати їх омонімами, то варто визнати, що це є особливий вид мовного співзвуччя, який можна б було назвати генетично пов'язаною лексико-синтаксичною омонімією [4: 45]. У даному випадку розглядається співзвуччя двох або більше стійких словосполучень. Фразеологічна омонімія виникає під впливом, головним чином, трьох причин. По-перше, під час розпаду полісемії, коли одне із значень фразеологізму з часом набуває змістовну та формальну самостійність. Подібне трапилося із стійким іспанським сполученням *echar la bendición*. У сучасній іспанській мові є два омонімічних фразеологізми, що мають цю форму. Одне з них означає "дати своє благословіння на шлюб", а інше – "вмивати руки, відмовитися від участі у чомусь". У другого омоніму є ще одне значення: "припинити відношення з ким-небудь".

Розпад полісемії призвів до утворення в іспанській мові двох омонімічних фразеологізмів: *quitar el hipo* – злякати та *quitar el hipo* – приємно вразити.

По-друге, коли одне полісемантичне слово реалізувало під час утворення абсолютно однотипних фразеологізмів різні значення. Наприклад, *tener mosca* (бути запальним) компонент *mosca* пов'язаний із значенням "незадоволення, досада", а у *tener mosca* (бути при грошах) те ж слово реалізувало просторічне значення "гроші".

По-третє, коли на основі одного й того ж сполучення виникають у різний час та в різних умовах самостійні фразеологічні звороти. Подібне трапилося з іспанськими омонімами *hacer humo* (здійснити недружній прийом, "викурити"). *Apretar los talones* в Іспанії значить "втікати", в Латинській Америці омонімічний фразеологізм має зміст "діяти рішуче, енергійно". *Pagar la chapetonada* на Пірнейському півострові відповідає російському "отримати бойове хрещення", в Латинській Америці омонім цього звороту значить "поплатитися за що-небудь" [5].

Фразеологічні одиниці можуть бути пов'язані між собою синонімічними відношеннями. Це трапляється, коли у співвідносних з однією і тією ж частиною мовлення фразеологізмів їх константно-фразові або фразеологічно-пов'язані значення виражають поняття та відрізняються між собою внутрішньою формою та

відтінками значень або / та стилістичним забарвленням. Варто особливо підкреслити, що лексико-семантичний зміст внутрішньої форми фразеологічних синонімів повинен бути різним. Якщо він співпадає або майже співпадає, то фразеологізми, що порівнюються вже варто розглядати не як синоніми, а як варіанти одного й того ж фразеологізму.

Таким чином, варто відзначити, що фразеологічні синоніми не складають в мові відокремлених синонімічних рядів. Вони є частиною того чи іншого синонімічного ряду, що складається як із звичайних слів, так із фразеологізмів, які істотно збільшують емоційно-експресивні та оціночні можливості синонімічних рядів. Усі відібрані нами одиниці фразеосемантичного поля "негативна оцінка" в іспанській мові синонімічні між собою у межах відповідного семантичного поля (наприклад: семантичне мікрополе "гнів" – роз'яритися, вийти з себе, розгніватися, та ін.). Найбільш численні фразеологічні одиниці у складі синонімічних рядів з семантичними домінантами "гнів", "ненависть", "страх", "неприязнь".

Отже, окреслюючи **перспективи** наших подальших досліджень відзначимо, що вони полягають у розширенні матеріалу, а також у розкритті ролі фразеологічних одиниць різних типів у відображенні характеристики іспаномовної особистості.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Добрыднева Е. А. Фразеологические средства и способы вербализации эмоциональных концептов в языке и речи / Е. А. Добрыднева // Проблемы вербализации концептов в семантике языка и текста : материалы Междунар. симп. в 2 ч. – Волгоград, 2003. – Ч. 1. – С. 97–108.
2. Шаховский В. И. Категоризация эмоций в лексико-семантической системе языка / В. И. Шаховский. – Воронеж : Изд-во Воронеж. ун-та, 1987. – 192 с.
3. Левинтова Э. И. Испанско-русский фразеологический словарь : 3000 фразеологических единиц / Э. И. Левинтова. – М. : Русский язык, 1985. – 1074 с.
4. Виноградов В. В. Об основных типах фразеологических единиц в русском языке / В. В. Виноградов. – Лексикология и лексикография : избр. труды. – М. : Наука, 1986. – 342 с.
5. Alameda J. R., F. Santos. Diccionario de frecuencia de las unidades lingüísticas del castellano / J. R. Alameda, F. Santos. – Oviedo : Universidad de Oviedo, 1995. – 679 p.
6. Большой энциклопедический словарь : в 2 томах / [под ред. А. М. Прохорова]. – М. : Советская энциклопедия, 1991. – Т. 1. – 863 с.
7. Арсентьева Е. Ф. Фразеология и фразеография в сопоставительном аспекте (на материале русского и английского языков) / Е. Ф. Арсентьева. – Казань : Казан. гос. ун-т, 2006. – 172 с.
8. Курчаткина Н. Н. Фразеология испанского языка / Н. Н. Курчаткина. – М. : ВШ, 1981. – 142 с.
9. Мокиенко В. М. Когнитивное и акогнитивное во фразеологии / В. М. Мокиенко // Фразеология и лингвистика : материалы 1-й Международной науч. конф. – Белгород : Изд-во БелГУ, 2008. – Т. 1. – С. 13–26.
10. Sánchez A. Gran diccionario de uso del español actual / A. Sánchez. – Madrid : SGEL. – 2001. – 400 p.

Матеріал надійшов до редакції 01.04. 2011 р.

Пожидаева О. А. Фразеологизм как способ вербализации концепта "негативная оценка" в современной испанской лексикографии.

В статье рассматриваются фразеологические единицы согласно их классической классификации. Исследованы особенности вербализации концепта "негативная оценка" на основе фразеологии в современной испанской лексикографии. Выявлено, что единицы фразеосемантического поля "негативная оценка" в испанском языке синонимичны между собой в пределах определенного семантического поля.

Pozhydaeva O. A. Phraseological Unit as the Verbalization Method of the Concept "Negative Valuation" in the Modern Spanish Lexicography.

The article considers phraseological units according to their classical classification. On the grounds of the phraseology in the modern Spanish lexicography the verbalization peculiarities of the concept "negative valuation" are investigated. It was discovered that the units of the phraseosemantic field "negative valuation" in the Spanish language are synonymic among each other within the certain semantic field.